

ГОЛОВАЧКА ДМИТРА

Cephalaria demetrii Bobrov

Родина Черсакові — Dipsacaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Локальний ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пд.-сх. частина Гірського Криму. Масиви Сандик-Кая, Ечки-Даг, Кара-Даг та прилеглі території (Отузька долина, окол. с. Наніково). Адм. регіон: Кр.

Чисельність та структура популяцій
Загальна чисельність семи популяцій оцінюється в 700 тис. особин. Щільність сягає 1–5 рослин на 100 м². Структура популяцій не досліджена.

Причини зміни чисельності
Випасання, рекреація.

Умови місцезростання
Відкриті сухі кам'янисті схили пд. та пд.-зх. експозицій у середньому поясі. Ґрунти ко-

ричневі, слабкорозвинуті, щербеністі, сформовані на елюво-делювії вапняків та вулканічних порід. Розріджені варіанти нагірно-ксерофітних угруповань та петрофітних степів порядку *Alyso-Sedetalia* (кл. *Sedo-Scleranthetea*). Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Хамефіт. Напівкущик 25–60 см заввишки, з висхідними пагонами. Листки ліроподібно-пірчаторозсічені на ланцетні доли, 10–15 см завдовжки, короткоопушені. Квітки в кошиках 1,5–2 см в діаметрі, сірчано-жовті. Листочки обгортки черепитчасті, яйцеподібні, загострені, сіро-жовтуваті. Плід сім'янка 7 мм завдовжки, 1,5 мм завширшки, ребриста, без зубців на обгортці. Цвіте в серпні–жовтні,

плодоносить у вересні-листопаді. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Охороняється в Карадазькому ПЗ, де проводиться багаторічний моніторинг популяцій. Бажано ввести в культуру. Заборонено збирання рослин, порушення умов зростання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

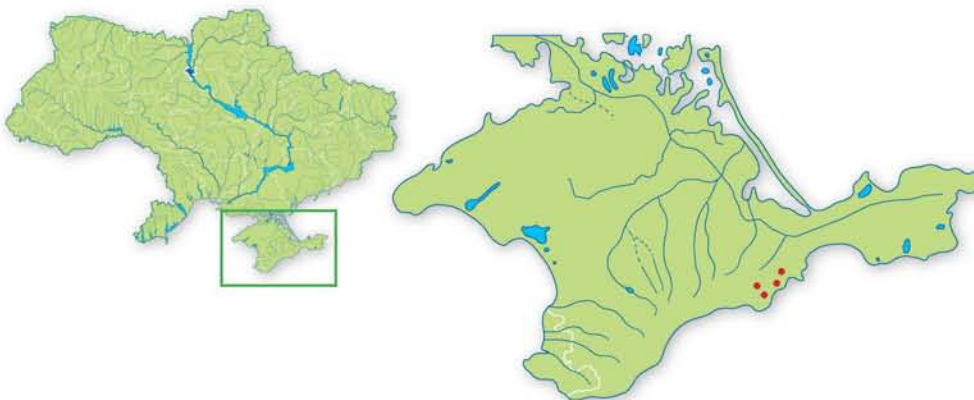
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, протиерозійне.

Основні джерела інформації

Єна, 2001; Миронова, Шатко, 2004; Шатко 1979.

Автори: А.В. Єна, Л.П. Миронова
Фото: Л.М. Каменських

ГОЛОВАЧКА ЛИТВИНОВА

Cephalaria litvinovii Bobrov

Родина Черсакові — Dipsacaceae

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні

Ареал складається з кількох відокремлених локусів в басейнах Сіверського Дінця та Дону: Білгородська, Воронежська, Тамбовська (Росія) і Луганська (Україна) обл. В Україні: в басейні р. Красної, с. Верхня Дуванка Сватівського р-ну. Адм. регіон: Лг.

Чисельність та структура популяцій

Достовірно відома одна популяція, структура якої не досліджена.

Причини зміни чисельності

Природно-історична рідкісність, порушення природних екотопів внаслідок господарського освоєння територій, випасання худоби.

Умови місцезростання

Чагарники, цілині схили балок. Мезоксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина до 2 м заввишки. Стебло одне або кілька, прямостоячі, борозенчасті, у верхній частині супротивно розгалужені. Листки великі, ліроподібно-пирчатороздільні та розсічені, знизу притиснуто-шорстковолосисті, більшість зібрана в основі стебел, вище рідшають і зменшуються. Квітки сірчано-жовті, блискучі, зовні волосисті, зібрані у кулясті головки до 5 см в діаметрі, зовнішні квітки різко відрізняються за довжиною від внутрішніх, досягаючи 2 см. Цвіте у липні–серпні, плодоносить у вересні–жовтні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесений до Європейського червоного списку. Необхідно виявити усі місцезнаходження виду, створити заказники у місцях зростання, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено порушення умов місцезростання виду, випасання худоби, терасування схилів, лісорозведення, збирання, гербаризація.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Донецькому та Національному ім. М.М. Гришка ботанічних садах НАН України.

Господарське та комерційне значення

Декоративне.

Основні джерела інформації

Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Кондратюк, Бурда, 1981; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Определятель высших растений Украины, 1987; Остапко, 2003; Флора УРСР, 1961; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко
Фото: В.М. Остапко

КОМОННИЧОК ЗІГНУТИЙ

Succisella inflexa (Kluk) G. Beck

Родина Черсакові — Dipsacaceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Середньоєвропейський вид на сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні

Зростає від пн. частини Італії до Литви, Білорусі, України та Зх. Румунії. Є екслав на сх. березі Чорного моря. В Україні трапляється в Закарпатті, Зх. та Центральному Поліссі. Адм. регіони: Вл, Рв, Ль, Зк, Жт, Кв.

Чисельність та структура популяцій

У Закарпатті популяції численні, але невеликі за розмірами. На Поліссі трапляється рідко, найбільші популяції відмічені в заказнику загальнодержавного значення «Кормин» (Волинська обл.), де вид утворює на торф'янистих луках великі куртини та смуги.

Причини зміни чисельності

Проведення меліоративних робіт, випасання худоби, заліснення лук.

Умови місцезростання

На Поліссі зростає переважно на болотистих луках та окраїнах боліт по берегах річок (угруповання порядків *Scheuchzerietalia palustris*, *Caricetalia fuscae* та *Molinietalia*). Пов'язаний із торфовими та мулуватотоорфовими ґрунтами із рН 6–8. На Закарпатті — на луках та мінералізованих болотах. Гігрозоміофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна рослина із висхідним стеблом 40–80 см заввишки, яке вкорінюється у вузлах. Суцвіття головчасте. Віночок чотирилопатекий, фіолетово-рожевий. Внутрішня чашечка плеската, позбавлена остей-щетинок. Плід — сім'янка грушоподібної форми, із 8 досить

глибокими боріздками. Цвіте у липні–серпні, плодоносить у вересні. Розмножується насінням та вегетативно (укоріненням гонів).

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Рівненському та Черемському ПЗ, НПП «Прип'ять-Стохід», РЛП «Надслучанський» (Рівненська обл.), ландшафтному заказнику «Кормин» (Волинська обл.), у низці заповідних об'єктів Закарпаття. Заборонено порушення умов місцезростання, проведення меліоративних робіт на прилеглий місцезростання виду території.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Відомостей немає.

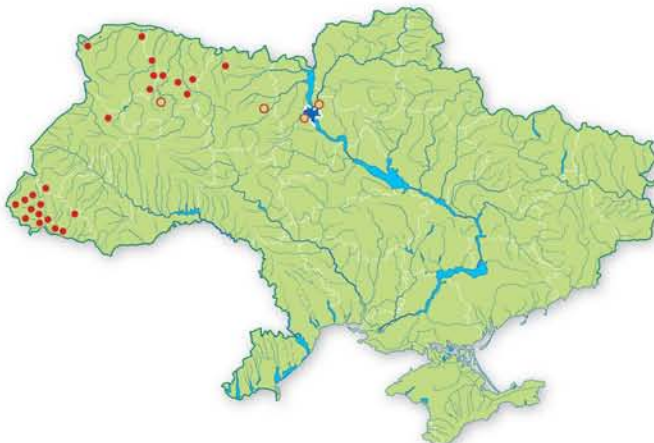
Господарське та комерційне значення

Кормове, ґрунтозахисне.

Основні джерела інформації

Біорізноманіття Цуманської пущі та питання його збереження, 2004; Polska Czerwona Księga roślin, 2001.

Автор: Т.Л. Андрієнко
Фото: Р.Я. Кіш

АЛЬДРОВАНДА ПУХИРЧАСТА

Aldrovanda vesiculosa L.

Родина Росичкові — Droseraceae

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення
Диз'юнктивно поширений вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Голарктичний вид з осередками у субтропічних і тропічних регіонах (Середземномор'я, пд. Атлантичної та Середньої Європи, Кавказ, Середня Азія, Далекий Схід, Японія, Індія, Австралія, Африка). В Україні спорадично трапляється майже по всій рівнинній частині, найбільше місцезнаходжень у пониззі Дунаю та в Поліській частині р. Дніпра. Більшість локалітетів зареєстровано в другій половині XIX — першій половині XX ст. Адм. регіони: Вл, Рв, Жт, Кв, Чн, См, Льв, Вн, Чк, Дн, Пл, Од, Хс, Зп.

Чисельність та структура популяцій
Характерна різка зміна чисельності у різні роки залежно від середньодобових температур у літні місяці. У роки з холодним дощовим літом популяції можуть знаходитися у латентному стані у вигляді туріонів, у сприятливі роки щільність популяцій досягає 20–30 особин на 1 м².

Причини зміни чисельності
Антропогенні: хімічне та біологічне (масовий розвиток в екотопах *Elodea canadensis*) забруднення, засолення води, евтрофікація, меліорація та зарегулювання стоку; природні: реакція на зміну погодних умов під час вегетації.

Умови місцезростання
Мезо-, евтрофні прісноводні малопроточні

водойми, що добре прогриваються, з мулистотрф'янистими донними відкладами. Утворює асоціацію *Aldrovandetum vesiculosae* кл. *Lemnetea*, або поодинокі трапляється в плаваючому ярусі ценозів асоціації *Phragmitetum communis* кл. *Phragmito-Magnocaricetea*. Плейстофит.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гідрофіт. Вільноплаваюча у поверхневому шарі води багаторічна комахоїдна рослина, що перезимовує у вигляді туріонів на дні водойми. Стебла 5–15 см завдовжки. Листки зібрані в мутовки по 6–9, черешкові, щетинисті, пластинка листка 0,5–0,9 см у діаметрі, з двох часток, що утворюють ловчий апарат. Квітки поодинокі, дрібні (5–8 мм в діаметрі), з білими пелюстками.

Плід — одногніздна куляста коробочка. Цвіте в червні–липні, плодоносить у липні–вересні. Розмножується насінням та вегетативно — фрагментами пагонів та туріонами.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється у Дунайському БЗ, Шацькому, «Прип'ять-Стохід» НПП, заказниках загальнодержавного значення «Любче» (Волинська обл.), «Червонобережжя» та «Малоперещепинський» (Полтавська обл.). Потрібно забезпечити відповідні умови гідрорежиму. Заборонено евтрофікацію водойм, порушення гідрологічного режиму, використання рибальських сіток.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, кормове.

Основні джерела інформації
Афанасьєв, 1953; Байрак, Стецюк, 2005; Бачурина, Брадїс, 1958; Бойко, Мойсієнко, 2001; Гелюта, Вакарєнко, Дубина, 2000; Горбик, Клоков, 1985; Кучерявая, 1985; Макрофиты — индикаторы изменений природной среды, 1993; Мельник, 1972; ЧКУ, 1996.

Автори: Д.В. Дубина, Г.А. Чорна
Фото: О.А. Жигаленко

